

О. Б. Тарнопольський,
доктор педагогічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи, інноваційних методів
навчання, міжнародного співробітництва та євроінтеграції
(Дніпропетровський університет економіки та права)

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглядаються теоретичні та практичні засади використання Інтернет-технологій (і перш за все, Інтернет-пошуку студентами автентичної професійно-значущої інформації на фахових англійськомовних Інтернет-сайтах) у навчанні англійської мови для професійного спілкування студентів немовних спеціальностей. Обговорюються основні шляхи та переваги такого використання та основні практичні підходи щодо реалізації цих шляхів у навчальному процесі.

Розробка адекватної методики використання Інтернет-технологій для навчання іноземних мов студентів немовних спеціальностей ще залишається **невирішеною проблемою** для української вищої школи. Між тим, в умовах сьогодення, обов'язкове включення таких технологій у навчальний процес з іноземних мов у немовному ВНЗ заслуговує на те, щоб бути винесеним як **базове** положення для створення дійсно ефективної та сучасної методики викладання цих мов. **Мета** цієї статті – розглянути теоретичні та практичні засади впровадження Інтернет-технологій у навчальний процес з англійської мови для спеціальних/професійних цілей в курсах цієї мови для студентів немовних спеціальностей (майбутніх економістів, інженерів, юристів, психологів тощо). Можливості Інтернету для удосконалення мовної підготовки студентів – особливо в плані підвищення комунікативного та професійно орієнтованого характеру навчання мов для спеціальних цілей – настільки широкі, що, мабуть, жодна методика не може вважатися повноцінною, якщо вона не передбачає місця для використання Інтернет-технологій і комп'ютерних технологій взагалі. Є декілька основних переваг використання Інтернет-технологій у навчанні іноземних мов (зокрема, англійської мови), які дають можливість значно підвищити якість навчального процесу. Ці переваги були докладно проаналізовані в роботі М. Warschauer і Р. F. Whittaker [1: 27]:

1. Сприяння вивченню мови завдяки мовній природі онлайн-комунікації. Так, було виявлено, що електронний дискурс є складнішим за лексичними та синтаксичними характеристиками ніж усний дискурс [2] і надає дуже багато характеристик мовних функцій [3; 4]. Зрозуміло, наскільки це є корисним для оволодіння мовою та спілкуванням нею.
2. Забезпечення оптимальних умов для навчання письма завдяки створенню автентичної аудиторії для письмової комунікації [5].
3. Підвищення навчальної мотивації студентів [6].
4. Важливість опанування вміннями користуватися Інтернетом для майбутнього кар'єрного успіху студентів. Студентам потрібно не тільки опанувати Інтернет, щоб вивчати англійську мову; нерідко вивчення англійської мови необхідно саме для того, щоб опанувати ефективні вміння роботи в Інтернеті.

Цитовані автори не звернули увагу ще на одну і, мабуть, найважливішу причину використання Інтернету в навчанні іноземних мов. На цій причині фокусується J. Harmer [7]. *Інтернет є невичерпним джерелом інформації* (особливо англійськомовної інформації, в чому і полягає його надзвичайна важливість для навчання англійської мови як іноземної). Мається на увазі як лінгвістична, так і, головне, предметна інформація за будь-якою тематикою та напрямками. Така інформація може бути навчальною, але в основному вона є цілком автентичною, тобто підготовленою носіями мови для її носіїв.

Це дає можливість не тільки викладачам "вичерпувати" з Інтернету безмежну кількість автентичних матеріалів, що можуть використовуватися як навчальні, тобто добирати в Інтернеті автентичний зміст навчання (мовленнєві матеріали). "Вичерпуванням" інформації через Інтернет-пошук за завданнями викладача (або цілком самостійно) можуть займатися і самі студенти, тим самим у багато разів підвищуючи свої контакти з мовою, що вивчається, і сприйняття цієї мови в комунікації через сприйняття та опрацювання різноманітних іншомовних (англійськомовних) текстів в Інтернеті. Мабуть, непотрібно окремо і обговорювати важливість цього для навчання мови у спеціальних/професійних цілях, оскільки студенти отримують вільний доступ на фахових Інтернет-сайтах до величезної кількості автентичної професійної інформації, переданої засобами мови, що вивчається. Таким чином, можна зі впевненістю стверджувати, що **головною перевагою використання Інтернету для вивчення іноземної мови у спеціальних цілях є забезпечення ним: 1) можливостей для викладачів та укладачів навчальних матеріалів без обмежень добирати там фаховий зміст навчання через добір автентичних фахових мовленнєвих матеріалів,**

2) можливостей для студентів проводити Інтернет-пошук таких матеріалів (самостійно або за завданнями викладача) для подальшого використання у навчальному процесі. Саме з цієї основної функції Інтернету в навчанні іноземних мов ми надалі й будемо виходити.

Даний напрямок використання Інтернет-технологій у навчанні іноземних мов також виділяється як один з головних у роботі М. Warschauer, Н. Shetzer та С. Meloni [8]. Всього ж ці три автори виділяють три основні напрямки впровадження Інтернету в навчання англійської мови як іноземної:

1. Спілкування через Інтернет та виконання через Інтернет спільних студентських проєктів. Спілкування через Інтернет (електронна пошта, різні чати, форуми тощо) може проводитися з носіями мови, іншими студентами (в тому числі з інших ВНЗ та навіть інших країн), які вивчають ту ж саму іноземну мову, студентами своєї групи та викладачем. Таким же чином можуть виконуватися спільні проєкти, наприклад, проєкт, метою якого є дослідження екологічної ситуації та розробка пропозицій щодо її покращення у двох великих містах, одне з яких знаходиться навіть за межами України. Підсумком такого проєкту буде написання відповідного спільного звіту, який потім презентується всіма учасниками (презентація може відбуватися в різних ВНЗ та навіть різних країнах, якщо учасники працювали один з одним тільки через Інтернет, територіально знаходячись у різних місцях). Звичайно, що таке інтенсивне писемне мовлення з використанням комп'ютера дуже сприятливо впливає на розвиток мовленнєвих навичок та вмінь.

2. Проведення пошуку інформації в Інтернеті. Він забезпечує студентів численними її джерелами для виконання самих різних навчальних завдань. Хоча цей напрямок використання Інтернет-технологій М. Warschauer, Н. Shetzer та С. Meloni [8] ставлять на друге місце, нами він буде розглядатися як основний (див. вище).

3. Публікація студентських робіт у мережі Інтернет. Якщо студентська група разом з викладачем відкривають власну веб-сторінку, на якій публікуються кращі студентські роботи, наприклад, есе, то це створює додаткові і дуже сильні стимули в тих, хто навчається, для покращення мовленнєвих навичок та вмінь, особливо навичок та вмінь іншомовного письма. Причина в тому, що така веб-сторінка може зацікавити багато інших людей, а не тільки викладачів та студентів власної групи. Створюються також можливості для підготовки та випуску групового або загальноуніверситетського електронного журналу або газети іноземною мовою, а вони, у свою чергу, стануть потужним природним стимулом для студентів у плані удосконалення їх навичок та вмінь іншомовної комунікації – знов таки, особливо навичок та вмінь іншомовного письма.

Р. Sharma [9] підкреслював величезне значення Інтернету в навчанні англійської мови для спеціальних цілей (перш за все, у навчанні ділової англійської мови). У його спільній публікації з В. Barrett [10: 35] відзначається наявність такої найважливішої риси як **інтерактивність** при використанні Інтернету у курсі іноземної мови (навіть якщо Інтернет використовується тільки для пошуку інформації). Інтерактивність, яка відрізняє роботу з текстами в Інтернеті від читання звичайних друкованих текстів, що мають лінійний характер, проявляється:

1. Через вибір користувачем шляху опрацювання матеріалу і конкретного матеріалу, який буде опрацьовуватися в межах обраної тематики (завдяки використанню так званих *hyperlinks*, що забезпечують доступ до різних гіпертекстів з одного вихідного тексту).

2. Через вибір мультимедійних засобів – користувач може обирати, скільки разів прослуховувати певний аудіофрагмент або чи варто звертатися до відеофрагменту тощо.

3. Через направлення до мережі власної інформації або відповідей (наприклад, працюючи з навчальним Інтернет-сайтом, той, хто навчається, повинен виконувати певні завдання; при цьому результати надсилаються до мережі, звідки автоматично поступає інформація щодо правильності виконання, – саме завдяки цьому навчальні Інтернет-сайти можуть повністю замішувати всі види комп'ютерних навчальних програм на жорстких дисках, і навіть бути більш ефективними, оскільки Інтернет-програми постійно оновлюються).

4. Через уведення в мережу якихось власних даних або запитів, у відповідь на що поступає певна інформація – саме така, яку розшукував користувач.

Потрібно відзначити, що оскільки описана взаємодія (інтерактивність) з Інтернетом здійснюється засобами мови, що вивчається, можна стверджувати, що вже одним цим впровадження Інтернету в навчання іноземних мов забезпечує суттєве розширення іншомовної комунікації тих, хто навчається.

Цитовані вище автори [10: 38] запропонували і досить чітку організаційну структуру використання Інтернету в навчальних курсах з іноземних мов. Вони розділили таке використання на два основні типи: *on-line* (ті, хто навчаються, працюють в Інтернеті безпосередньо на занятті, відразу перед ним або відразу після нього) та *off-line* (ті, хто навчаються, працюють в Інтернеті позааудиторно, в більш відстроченому режимі, а на якихось наступних заняттях обговорюються результати Інтернет-пошуку).

On-line. Типове заняття з використанням Інтернету безпосередньо на ньому доцільно будувати як таке, що складається з трьох основних стадій:

1. *Перед-комп'ютерна робота*: викладач дає необхідні пояснення, інструкції і ставить завдання щодо роботи в Інтернеті.

2. *Комп'ютерна робота*: кожен зі студентів займається роботою в Інтернеті, наприклад, розшукує інформацію в мережі.

3. *Після-комп'ютерна робота*: студенти звітують щодо виконаної роботи, наприклад, обговорюють знайдену інформацію.

Названі автори [10: 38] пропонують і деякі інші, менш глобальні та підпорядковані, сценарії використання Інтернету безпосередньо на заняттях з іноземної мови, відразу перед ним або відразу після нього:

- використання тими, хто навчається, якихось Інтернет-сайтів для ілюстрації власних іншомовних презентацій;
- використання вчителем якихось Інтернет-сайтів для ілюстрації власних пояснень тощо;
- робота тих, хто навчається, в Інтернеті для виконання якогось власного навчального проекту;
- виконання тими, хто навчаються, якихось навчальних завдань в Інтернеті безпосередньо перед приходом на заняття, де виконання контролюється, обговорюється та результати використовуються в наступних завданнях;
- виконання тими, хто навчаються, якихось навчальних завдань в Інтернеті безпосередньо після аудиторного заняття для подальшого використання результатів.

Off-line. Цю організаційну форму застосування Інтернету в курсах з іноземної мови В. Barrett, P. Sharma [10: 38] рекомендують використовувати виключно для проведення Інтернет-пошуку. Наприклад, продукт такого пошуку можуть бути деякі автентичні тексти за фахом студентів, які в подальшому (у відстроченому режимі) використовуються в аудиторії для обговорення, студентських презентацій, роботи над навчальними проектами тощо.

Наведені організаційні форми використання Інтернету в навчальному процесі можуть і повинні застосовуватися у мовних курсах, що проводяться у немовних ВНЗ України. Можливою є і інша форма, яку не розглядали автори цитованої роботи. Вона полягає в тому, що **студенти проводять роботу в Інтернеті в основному на аудиторних заняттях, опрацьовують результати цієї роботи позааудиторно і, нарешті, в тій чи іншій формі звітують про отримані результати у відстроченому режимі на наступних заняттях.**

Вигода такої організації саме для немовних ВНЗ України полягає в тому, що вона дозволяє проводити саму роботу студентів в Інтернеті головним чином на заняттях в аудиторії – в одному з комп'ютерних класів даного вищого навчального закладу, оскільки практично в кожному ВНЗ України вони вже є. На позааудиторну роботу студентів в Інтернеті можна розраховувати лише обмежено. Комп'ютерні класи у ВНЗ (оскільки зазвичай їх не так вже й багато) часто перевантажені після занять, і студенти, користуючись тільки ними, нерідко просто не будуть встигати виконувати свої завдання в зазначений термін. Що ж стосується до роботи студентів в Інтернеті за межами ВНЗ, то у значному обсязі на це також неможливо розраховувати. Хоча велика частина студентів має доступ до Інтернету вдома, але це все ж таки не всі з них, а направляти їх до різних Інтернет-кафе, де послуги платні, навряд чи припустимо.

Але навіть проводячи роботу в Інтернеті в основному на аудиторних заняттях, не слід очікувати, що це можна зробити на будь-якому з занять, коли викладач вважає потрібним. Зазвичай заняття з іноземних мов проводяться в аудиторіях без комп'ютерів і підключення до Інтернету. Заняття в комп'ютерних класах потрібно планувати заздалегідь для внесення їх у розклад, і навряд чи можливо сподіватися, що викладач отримуватиме можливість працювати зі своєю групою у комп'ютерному класі частіше ніж один раз на два, а то й на три тижні. Тому такі заняття в комп'ютерних класах, коли вони планово проводяться, доцільно цілком присвячувати тільки *перед-комп'ютерній* та *комп'ютерній роботі* (див. вище структуру типового заняття з використанням Інтернету), а *після-комп'ютерну роботу* раціонально виносити на наступні заняття у звичайних аудиторіях.

Таким чином, запропонований тип організації роботи в Інтернеті (студенти проводять цю роботу в основному на аудиторних заняттях у комп'ютерних класах, опрацьовують результати своєї роботи позааудиторно, а потім в тій чи іншій формі звітують про отримані результати у відстроченому режимі на наступних заняттях, що проводяться у звичайних аудиторіях без комп'ютерів) у найбільшій мірі відповідає реальним умовам навчання іноземних мов у немовних ВНЗ України. Цей тип організації, який можна назвати **третім типом** у порівнянні з першими двома типами, запропонованими В. Barrett та P. Sharma [10: 38], є саме тим, що був прийнятий нами. Слід відзначити, що даний тип вимагає виділення в навчальному процесі спеціальних окремих занять на роботу в комп'ютерному класі, які проводяться періодично та регулярно – не рідше ніж один раз на три тижні, тобто, при стандартних двох двогодинних заняттях з іноземної мови на тиждень у немовному ВНЗ, не рідше ніж як одне заняття з шести-семи.

Сказане зовсім не означає, що позааудиторний Інтернет-пошук, який проводиться студентами з метою, наприклад, знайти інформацію для підготовки якихось індивідуальних презентацій мовою, що вивчається, повинен зовсім бути вилученим з навчального процесу. Його наявність є обов'язковою, оскільки Інтернет-пошуку на аудиторних заняттях один раз на три тижні буде явно недостатньо для забезпечення тих, хто навчається, достатньою кількістю іншомовної фахової інформації для виконання всіх видів творчих завдань. Але тут доцільно вводити певні обмеження стосовно того, як часто відповідні завдання надаються студентам, щоб врахувати їх реальні можливості. В існуючих умовах, мабуть, недоцільно давати домашні (позааудиторні) завдання на Інтернет-пошук частіше ніж один раз на один-два тижні.

На основі всього викладеного вище необхідно визначити, які саме види роботи з Інтернетом і з комп'ютером взагалі повинні увійти до методики, що має в якості однієї зі своїх принципових складових обов'язкове впровадження Інтернет-технологій у навчальний процес з англійської мови для спеціальних/професійних цілей у немовному ВНЗ.

Таки види роботи доцільно розділити на дві категорії: **основні (обов'язкові)** та **факультативні**. Оскільки будь-який курс іноземної мови для спеціальних цілей завжди проводиться на основі якогось базового підручника, який і втілює обрану методику, то обов'язковими видами роботи можуть бути лише ті з них, які можливо, раціонально та доцільно включити безпосередньо до тих навчальних завдань, що розміщуються в самому підручнику. Тоді такі завдання і викладачем будуть розглядатися як обов'язкові, особливо якщо на них у значній мірі будуються наступні завдання і логіка навчання порушиться без їх виконання.

З цієї точки зору як **обов'язковий** вид навчальної діяльності з використанням Інтернет-технологій та комп'ютера взагалі до підручника можливо, раціонально та доцільно включати **Інтернет-пошук студентами фахової інформації, перш за все на автентичних фахових іншомовних (англомовних) Інтернет-сайтах**. Як ясно зі всього сказаного вище, Інтернет-пошук – це найважливіший вид роботи студентів з Інтернетом (недарма В. Barrett та Р. Sharma у цитованій роботі саме на нього націлюють розроблену ними організаційну структуру використання Інтернету в курсах англійської мови для спеціальних цілей). Він може проводитися для пошуку студентами інформації для підготовки своїх навчальних проєктів (які без нього взагалі неможливо ефективно виконувати), презентацій і для інших видів навчальної діяльності.

Але щоб включити Інтернет-пошук студентами іншомовної (англомовної) фахової інформації до складу методики, а також включити відповідні навчальні завдання до підручника, який її втілює, необхідне виконання двох умов. По-перше, виходячи зі сказаного раніше, і методика, і підручник повинні передбачати регулярне проведення відповідних аудиторних занять у комп'ютерному класі як обов'язковий елемент навчального процесу. Інтернет-пошук, який студенти проводять позааудиторно, як домашнє завдання з пошуку інформації для підготовки якихось навчальних завдань, також має бути включеним у методику та базовий підручник, але в обмеженому обсязі, враховуючи реальні можливості.

По-друге, студенти повинні бути забезпеченими достатньою кількістю адрес автентичних фахових іншомовних (англомовних) Інтернет-сайтів, потрібних їм для виконання навчальних завдань, – причому таких адрес має бути якомога більше, щоб різні студенти могли працювати з різними сайтами. Необхідна справжня **бібліотека відповідних Інтернет-сайтів**. Її неможливо навести в базовому підручнику, тому що фахові Інтернет-сайти постійно змінюються, оновлюються, можуть змінюватися їх Інтернет-адреси, деякі сайти зникають і замість них з'являються нові і т.д. Таку **бібліотеку Інтернет-сайтів повинен постійно накопичувати та оновлювати сам викладач**, а в базовому підручнику (*Книзі для викладача*) йому необхідно надати вказівки щодо постійної необхідності цієї роботи і шляхів її здійснення.

При виконанні двох названих умов дійсно можна розраховувати на перетворення Інтернет-пошуку, який проводиться студентами, на обов'язкову, інтегральну та ефективну складову навчального процесу.

Усі інші види роботи з Інтернетом є **факультативними**, хоча і бажаними, тобто залежать від наявних умов, можливостей тощо і обираються викладачем залежно від цих умов та можливостей.

Виходячи з наведених вище положень нами був розроблений підручник *Psychological Matters (Психологічні справи)* з англійської мови професійного спрямування для студентів напрямку "Психологія", який зараз готується до друку київською видавницькою фірмою "ІНКОС" і запланований до видання протягом 2010 р. Цей підручник передбачає обов'язкові заняття в комп'ютерному класі (одне заняття на три тижня), на яких студенти здійснюють Інтернет-пошук на фахових англомовних Інтернет-сайтах, присвячених питанням психології як науки та практики. Аудиторний Інтернет-пошук проводиться з метою забезпечення студентами потрібною інформацією для виконання якихось творчих навчальних завдань англійською мовою: проєктна робота, підготовка презентацій, аналіз кейсів, навчальні дискусії тощо. Аудиторний Інтернет-пошук доповнюється

позааудиторним, завдання на який надаються у підручнику із розрахунку одне завдання на два тижні. Ці види роботи в Інтернеті в підручнику обумовлюються як *обов'язкові* і без їх проведення виконання багатьох навчальних завдань стає неможливим. Інші види роботи в Інтернеті, згадані в цій статті, є лише рекомендованими підручником і викладач використовує їх на власний розсуд.

Передпублікаційна апробація підручника в навчальному процесі на напрямі "Психологія" у Дніпропетровському університеті економіки та права продемонструвала високу ефективність запропонованого підходу до використання Інтернет-технологій в курсі англійської мови для спеціальних/професійних цілей. **Перспективою подальших досліджень** є остаточна експериментальна верифікація розробленого підходу та його поширення на викладання англійської мови студентам різних немовних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Warschauer M. The Internet for English teaching: Guidelines for teachers / M. Warschauer, P. F. Whittaker // TESL Reporter. – 1997. – 30 (1). – P. 27-33.
2. Warschauer M. Comparing face-to-face and electronic communication in the second language classroom / M. Warschauer // CALICO Journal. – 1996. – Vol. 13 (2). – P. 7-26.
3. Chun D. Using computer networking to facilitate the acquisition of interactive competence / D. Chun // System. – 1994. – Vol. 22 (1). – P. 17-31.
4. Kern R. Restructuring classroom interaction with networked computers: Effects on quantity and quality of language production / R. Kern // Modern Language Journal. – 1995. – 79 (4). – P. 457-476.
5. Janda T. Breaking the ice: E-mail dialogue journal introductions and responses / T. Janda // M. Warschauer (Ed.). Virtual connections: Online activities and projects for networking language learners. – Honolulu, HI: University of Hawai'i Second Language Teaching and Curriculum Center, 1995. – P. 57-58.
6. Warschauer M. Motivational aspects of using computers for writing and communication / M. Warschauer. // M. Warschauer (Ed.). Telecollaboration in foreign language learning: Proceedings of the Hawai'i symposium. – Honolulu, HI: University of Hawai'i Second Language Teaching and Curriculum Center, 1996.
7. Harmer J. The practice of English language teaching (3d ed.) / J. Harmer. – Harlow, Essex: Longman, 2001. – 371 p.
8. Warschauer M. Internet for English teaching / M. Warschauer, H. Shetzer, C. Meloni. – Alexandria, VA: TESOL, 2000. – 176 p.
9. Sharma P. Integrating the World Wide Web into language courses / P. Sharma // Business Issues. – 2003. – Issue 3. – P. 5-6.
10. Barrett B. The Internet and Business English / B. Barrett, P. Sharma. – Oxford: Summertown Publishing, 2003. – 198 p.

Матеріал надійшов до редакції 26.06. 2010 р.

Тарнопольський О. Б. Использование Интернет-технологий в обучении английскому языку для профессионального общения студентов неязыковых специальностей.

В статье рассматриваются теоретические и практические основы использования Интернет-технологий (и прежде всего, Интернет-поиска студентами аутентичной профессионально-значимой информации на профессиональных англоязычных Интернет сайтах) в обучении английскому языку для профессионального общения студентов неязыковых специальностей. Обсуждаются основные пути и преимущества такого использования и основные практические подходы к реализации этих путей в учебном процессе.

Tarnopolsky O. B. Using Internet-Technologies in Teaching English for Professional Communication to Students who Major in Non-Linguistic Specialties.

The article focuses on theoretical and practical issues of using Internet-technologies (and first of all, on using students' Internet search for authentic professionally significant information on professional Internet sites in English) in teaching English for professional communication to students who major in non-linguistic specialties. The principal ways and advantages of using the Internet are discussed and the principal approaches to practical implementation of Internet-assisted language learning are analyzed.